

Piet Bakker, de florist/plantenecoloog aan wie de nieuwe editie van de 'Heukels' werd opgedragen

De auteurs dragen de geheel vernieuwde, honderdjarige Flora van Nederland op aan de heer P. A. Bakker, medewerker van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 'die reeds vele jaren met grote inzet onschatbare bijdragen levert aan de kennis van de wilde flora en de waardering voor de natuur'.

Eminent botanicus

P. A. Bakker, werd geboren op 16 juli 1937 te Rotterdam. Na een functie in het onderwijs werd Piet Bakker op grond van zijn grondige kennis van de Nederlandse flora en vegetatie bij Natuurmonumenten aangesteld als botanisch assistent. Prof. dr. V. Westhoff wijdde hem in de finesses van dit speciale vakgebied in. Mede door het werk van Piet Bakker kregen de natuurwetenschappelijke achtergronden een belangrijker plaats bij de instandhouding en het beheer van natuurgebieden.

Inzet op natuureducatief gebied

Op natuureducatief gebied is Piet Bakker in de loop der jaren eveneens actief werkzaam geweest. Bij de totstandkoming van het standaardwerk 'Wilde Planten' (3 delen) speelde hij een belang-

*Piet Bakker in zijn domein: tussen de plantjes
(foto: Piet den Houter)*

Aardaker. (uit: Wilde planten, tek.: R. Westra)

rijke rol als één van de auteurs en als coördinator van het team schrijvende en beeldende auteurs. Daarnaast werkte hij mee aan verscheidene andere boeken, o.a. De Noordelijke Vechtplassen, Vergeet het polderland niet en de door The Reader's Digest uitgegeven encyclopedie Landelijk Nederland. Voorts schreef hij diverse artikelen in vakbladen en populair-wetenschappelijke tijdschriften. Hij leidde vele excursies en natuurbeschermingswerkkampen en hield lezingen over onderwerpen als akkeronkruiden, stinseflora, natuurbeheer en hem na aan het hart liggende landschappen als de Vechtstreek, het IJsseldal, de Veluwe, Twente en Zuid-Limburg. Hij is zeer actief in de Vechtplassencommissie die een voortdurende strijd voert voor behoud van de natuurwetenschappelijke en cultuurhistorische waarden van de Vechtstreek.

Beheersdeskundige en leermeester

Bij de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten is zijn functie thans hoofdmedewerker botanie bij de afdeling Onderzoek en Beheersplannen. In deze functie is hij verantwoordelijk voor het botanisch onderzoek in de terreinen van Natuurmonumenten en levert daardoor regelmatig bijdragen aan de kennis van de wilde flora. Daarnaast heeft hij via de begeleiding van vele studenten en assistenten bij dit werk belangrijk bijgedragen aan hun vorming op botanisch gebied.

Verborgen veranderingen in Heukels' flora

door Ruud van der Meijden

Opvallende veranderingen in de 20e editie van Heukels' flora zijn er te over, te beginnen bij het omslag, en ook in de 2-koloms lay-out, de typografie, de tekeningen, de registers. Een tweetal typen veranderingen valt evenwel niet zo direkt op en wordt in het woord vooraf ook maar summier aangeduid. Ik bedoel hier de veranderingen in het aantal opgenomen niet-wilde plantesoorten en in de terminologie.

Minder cultuurgewassen en adventieven

Wie eraan gewend is om met Heukels' flora te werken zal zien dat er in de nieuwe editie veel minder 'kleine-lettertjes-soorten' zijn opgenomen dan in de vorige het geval is. Dat komt vooral doordat veel sierplanten in de 20e editie niet meer voorkomen. Ook een aantal adventieve soorten is weggelaten. Velen zullen dat jammer vinden. Wij (Weeda, Adema, De Joncheere en ondergetekende) menen echter dat het weglaten van die soorten duidelijke voordelen biedt omdat het determineren van de 'wilde' soorten er gemakkelijker (of, zo u wilt, minder moeilijk) door wordt.

Bovendien is het voor ons moeilijk om te bepalen

welke sierplanten wel en welke niet moeten worden opgenomen. Het aanbod in de tuincentra wisselt snel; daarnaast worden vele tuinplanten door de plantenkwekers in sterke mate veredeld, wat nogal eens gepaard gaat met het inkruisen van andere soorten. Het determineren van zulke 'cultivars' is erg lastig, ook voor geoefende mensen.

Een reden om adventieve soorten weg te laten is eveneens het feit dat het determineren van de wilde soorten moeilijker wordt of langer duurt. Het veranderde handelspatroon na de Tweede Wereldoorlog en veranderingen in de agrarische sfeer brachten bovendien met zich mee dat vele soorten die vroeger regelmatig adventief werden gevonden tegenwoordig in Nederland niet of nog maar zelden voorkomen.

Kroonkruid (Coronilla varia), een soort die men kan aantreffen op droge dijkhellingen, langs wegen en spoorwegen en in de duinen. Kroonkruid is mogelijk oorspronkelijk wild langs Waal en Rijn, maar overigens is deze soort adventief en ingeburgerd (foto: Steven van den Brand)

Zowel voor de sierplanten als voor de adventieven hebben wij (samen met Ir. F. Schneider, RIVRO-Wageningen) getracht criteria te vinden voor het opnemen in de flora. Voor adventieven: is de soort na 1950 meer dan zeven maal gevonden, dan verdient deze soort het om opgenomen te worden. Voor verwilderde sierplanten is het moeilijker om een vast criterium te vinden; voor heesters en bomen vinden wij verwildering op één vindplaats in elk geval onvoldoende om opname in de flora te rechtvaardigen, voor kruiden evenwel is het op één plaats standhouden van een soort gedurende meer dan een halve eeuw wél voldoende.

Doorslaggevend in beide categorieën is de vraag of gebruikers van de flora de soort in het wild kunnen tegenkomen. Voor het begrip 'in het wild' hebben wij vooral een negatieve benadering gekozen: planten die in of vlakbij tuinen en plantsoenen gevonden worden, of op afvalhopen van tuinhoud, alsmede de planten van vuilnisbelten nemen wij niet in beschouwing, maar plan-

ten van *stinsemilieus* moeten o.i. wel worden opgenomen.

Oproep

Wij hebben getracht om weloverwogen te kiezen; elke soort is apart 'gewogen'. Voor de categorie verwilderde sierplanten vermoeden wij echter dat er 'in de archieven' van het Rijksherbarium onvoldoende betrouwbare gegevens opgeslagen zijn. Graag rekenen wij daarom op uw medewerking om meer gegevens over verwilderde sierplanten te ontvangen. Als u meent dat een soort wel degelijk aan de hierboven aangeduide omschrijving van 'in het wild groeiend' voldoet, maar niet in de flora staat, stuur ons dan materiaal toe, voorzien van een omschrijving van de standplaats (en natuurlijk van de vindplaats).

Na het voorgaande zal het u misschien verbazen dat landbouwgewassen van de koude grond en boomsoorten uit de bosbouw wel in de flora zijn opgenomen, vaak zelfs in het normale lettertype. De reden daarvan is dat ook een natuurliefhebber in staat gesteld moet worden om na te gaan tussen welk cultuurgewas dat leuke onkruidje groeit, of welke soort het bosmilieu bepaalt waaronder de wilde kruiden groeien.

Een markante verandering in de nieuwe Heukels: een 2-koloms lay-out en de tekeningen tussen de tekst.

119 - Liliaceae / 17 Allium / 18 Convallaria / 19 Maianthemum
435

Fig. 119.18 *Allium scorodoprasum* (L.) 19 A. carinatum

lang, licht- tot donkerpurper. Meeldraden 2½-4½ mm lang, de binnenste 3 aan de voet aan weerszijden met een tand. 0.40-1.00. Juni-juli. Geof. In loofbossen en hakhout, aan dijken. Zeld. in het Rijngebied van F. op Schouwen en aan de binnenduindrand, overigens zeer zeld. P 38Aa. [D.L.N.71 (1968) 1; W.P.12 (1971) 265; Gorteria 8 (1976) 265] Fig. 119.18

A. scorodoprasum L. Stangelook - 0033

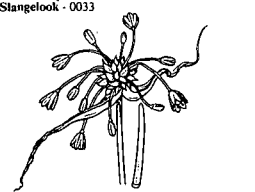

Fig. 119.20 *Allium oleraceum*

10 Meeldraden iets korter dan de bloemdekbladen, aan de voet ringvormig vergroeid. Bloemdekbladen 5-7 mm lang, groenachtig, zelden lichtrood of witachtig. Stijl 2-3 mm lang. Bladschijf der onderste bladen verdikt, met mers gevuld, die der bovenste gootvormig of vlak. 0.30-0.80. Juni-aug. Geof. Aan dijken, wegen, op akkers, ook tussen hakhout. Vrij zeld. in F tot langs het IJsselmeer, in Kr en Dui; overigens zeer zeld. P 20; 21. Fig. 119.20

A. oleraceum L. Moestlook - 0031

Opn. Lijkt op A. vineale, zie bij no. 3.

Meeldraden veel langer dan de bloemdekbladen, aan de voet vrij. Bloemdekbladen 4-6 mm lang, roze tot purper. Stijl tot ca. 6 mm lang. Bladschijf niet verdikt, min of meer vlak. 0.30-0.90. Juli-sept. Geof. Adv. uit Z- en M-Europa, op enkele plaatsen ingeburgerd. Zeer zeld. [A.N.F.1 (1980) 47 - Fr: Berchloek] Fig. 119.19

A. carinatum L. Berglook - 0030

18 - Convallaria L.

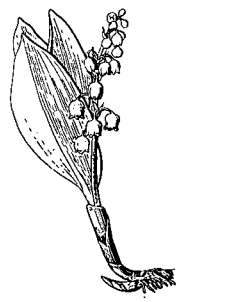

Fig. 119.21 *Convallaria majalis*

1 Bloei-stengel onbebladerd. Bladen meestal 2, gesteld, elliptisch tot lancetvormig, spits. Bloemen hangend, in een eenzijdige tros, wel-rekend, meestal 8-10 mm lang, wit, zeer zelden roze. Bes rood. 0.15-0.30. Mei, begin juni. Geof. In bosrijke streken. Vrij alg. op het diluvium, in Z-Limb. en Dui; elders wel oorspr. verw. Veel als sierplant in cultuur in tuinen en parken. P 37Aa; 37Aa3; 38 [W.P.1 (1970) 215 - Fr: Maaielokje] Fig. 119.21

C. majalis L. Lelietje-der-dalen - 0349

19 - Maianthemum Wigg.

1 Stengel rechtopstaand. Bladen meestal 2, af-

Veranderde termen

Ook in een geheel ander opzicht hebben wij getracht om het determineren minder moeilijk te maken, namelijk door vereenvoudiging van de terminologie en consequente toepassing van de termen die wél worden gebruikt. Ik wil dit toelichten aan de hand van een aantal voorbeelden. Sommige termen zijn onnodig (en worden soms zelfs wel eens fout gebruikt) zoals 'hauw' en 'hauwtje' van de kruisbloemenfamilie of 'peul' bij de vlinderbloemenfamilie. Zowel bij die planten als bij andere kan eenvoudig van 'vrucht' worden gesproken, waarmee bovendien onjuiste toepassing (bijv. de foutieve term hauw voor de vrucht van Knopherik) voorkomen wordt.

Termen als 'langwerpig', 'lancetvormig' en 'lijn-vormig' zijn door ons strikt gedefinieerd aan de lengte-breedte verhouding; die is eenvoudig na te meten. Volgens die definitie zijn er bij de Nederlandse soorten van de schermbloemfamilie (met uitzondering van de Naaldekervel) in het geheel géén soorten met 'lijnvormige' vruchten (vergelijk vraag 24 van de vorige edities met vraag 75 van de nieuwe). Ook de term 'aartje' voor de deelbloeiwijzen der cypergrassenfamilie (zegges) hebben wij vervangen door 'aren': het zijn immers geheel

anderssoortige deelbloeiwijzen dan die der grassenfamilie.

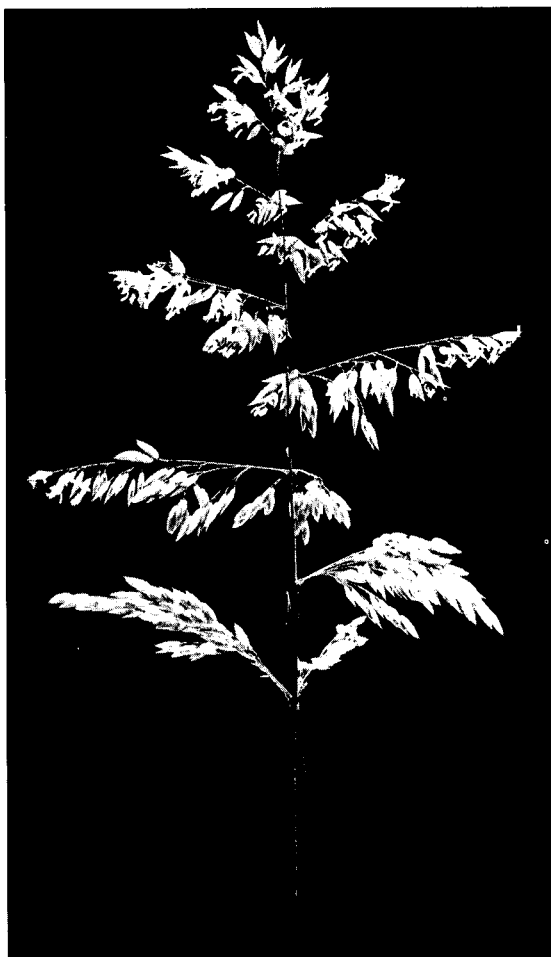
Daarentegen hebben wij bij twee families termen ingevoerd omwille van de duidelijkheid: dit betreft de term 'pappus' voor de kelkachtige structuren van de bloemen van de composietenfamilie, en de termen 'lemma' en 'palea' voor resp. 'onderste' en 'bovenste kroonkafje' bij de grassenfamilie. Gebruikers meenden nogal eens dat de term onderste kroonkafje uitsluitend betrekking had op het lemma van de onderste bloem, en het bovenste op het lemma van de bovenste bloem; zo'n misvatting wordt enigszins in de hand gewerkt door de gebruikte termen.

Aanleiding voor wijzigingen van termen waren onze ervaringen op excursies. Wij verwachten niet van iemand die de bloem van Melkkruid (*Glaux maritima*) vóór zich ziet dat hij of zij al van te voren weet dat de bloempjes geen kroonbladen hebben en dat bij die plant de *kelk* roodachtig gekleurd is. Daarom is er in de sleutels voor gezorgd dat Melkkruid normaal kan worden gedetermineerd zonder dat het uitmaakt wat de gebruiker denkt over gekleurde kelken of ontbrekende kroonbladen.

Een nogal ingrijpende beslissing was het laten vervallen van de termen 'aar-, aarpluim- en pluimgrassen'. Die aanduidingen staan het leren kennen van grassen eerder in de weg dan dat ze helpen om inzicht in die groep te krijgen. Sinds ik als klunsje bij de NJN begon, heb ik de grassen geleidelijk aan leren kennen, maar meer ondanks dan dankzij de determinatiesleutels. Ik wil niet beweren dat het determineren van grassen nu ineens heel eenvoudig is geworden, maar ik hoop wel dat het met de nieuwe sleutel wat minder moeilijk is.

De mensen* die deze flora gemaakt hebben, zijn verknocht aan de plantjes en aan de plantkunde. Graag stellen wij ons daarom open voor ervaringen van excursieleiders met determinatieproblemen die zij bij hun 'leerlingen' tegenkomen. Een flora is er niet alleen voor de kenners, maar vooral ook voor diegenen die hun kennis van en inzicht in de natuur willen vergroten.

* Tenslotte wil ik nog graag vermelden dat behalve diegenen die op de achterzijde van de titelpagina zijn genoemd, ook drs. A. M. (Maarten) Brand aan de flora heeft meegewerkt en wel bij de er in opgenomen 'Sleutel der niet-bloeiende grassen'. Helaas is zijn zeer gewaardeerde medewerking op bladzijde 4 niet vermeld.

Bloeiende Witbol (Holcus mollis)
(foto: Ruth van Crevel)

*Adres van de schrijver:
Rijksherbarium,
Schelpenkade 6,
2313 ZT Leiden.*